

AZ EU-S PÁLYÁZATOK HATÁSA A LEADER PROGRAM KERETÉN BELÜL BRASSÓ MEGYE ÉSZAK-KELETI KISRÉGIÓJÁBAN

IMPACT OF EU'S PROJECTS UNDER THE LEADER PROGRAM IN THE NORTH-EASTERN REGION OF BRASOV COUNTY

SZABÓ-M. SÁNDOR

szs_5@yahoo.com

Összefoglalás

Románia viszonylatában a LEADER Program sikeresnek bizonyult, amennyiben a lehívott pénzüsszegek arányát tekintjük. Hogyan alakultak azonban a dolgok, ha a program gazdasági-szociális fejlesztési hatását próbáljuk elemezni? Ezekből a szempontokból is hasonló eredményeket értek el? Próbáltak egy rendszerezett fejlesztési irányvonalat követni, vagy a pályázatok kaotikus egyvelegét bonyolították le? Jelen tanulmány célja válaszokat nyújtani az előbbi kérdésekre. Az esettanulmány kidolgozásához a Brassó megyei ATBN Helyi Akciócsoport által felhasznált alapokat fogom vizsgálni, Románia uniós csatlakozástól 2020-ig.

Kulcsszavak: LEADER megközelítés, vidékfejlesztés, ATBN akciócsoport

Jelkód: ATBN20

Felelősség a vidékfejlesztésért

A fejlesztésekben tapasztalt hiányosságok csökkentése, melyek különböző mértékben mutatkoznak a városi és vidéki térségekben, olyan világméretű politikák és programok célkitűzéseit képezik, amelyeket a Világbank, az Egyesült Nemzetek Szövetségének Élelmezési Szervezete, valamint a Nemzetközi Agrárfejlesztési Alap működtetnek.

Európai viszonylatban hasonló jellegű programokat támogat az EU általános költségvetése, amelynek közös agrárpolitikája két pillérre épül: a közös piacszerzésre és a vidékfejlesztésre. A mezőgazdasági politikák fő célkitűzései közé tartozik

az élelmiszeri biztonság megteremtése, ami egyszersmind a termelők támogatására irányul, hogy az utóbbiak minőségi termékeket állíthassanak elő.

A Közös Stratégiai Keret szerint az Európai Bizottság 2011-ben olyan fejlesztési tevékenységeket kezdeményezett, amelyek a közösségek saját felelősségükre bonyolíthatnak le. A fejlesztések a kistérségeket célozták meg és a felelősségek átruházása végett a haladási irány lentről felfelé történt. Európai szinten a programokat a Bizottság támogatta a tagállamokkal együttműködve, akikre áthárult a források kezelésének feladata. Romániai viszonylatban, a Nemzeti Vidékfejlesztési Program volt az, amely az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapjából lehívható – fejlesztésre szánt – anyagi támogatásokat kezelte a 2014-2020 időszakban. A programnak 6 célkitűzése volt (Stănică, 2016): *a meglévő farmok korszerűsítése; a vidéki fiatalok farmereként történő konverziójának előmozdítása; vidékfejlesztés az infrastruktúra javítását követően; a vidéki gazdaság vállalkozásszerű megalapozása; a gyümölcsstermesztés elősegítése; a LEADER program gyakorlatba ültetése.*

A magán- és jogi személyek befektetései mellett a program támogatta a Helyi Akciócsoportok, az Integrált Területi Beruházások és a Közösségi Fejlesztési Egyesületek működését is. A vidéki környezetben végbement pozitív változások nagy részben a strukturális alapok által finanszírozott programoknak tulajdoníthatók. A vidéki környezetre vonatkozó európai programok kritikai elemzése (Mihalache, 2013) azonban azt mutatja ki, hogy a pénzügyi támogatási rendszerek nem voltak összhangban a vidéki térségek konkrét realitásával, azt emelve ki, hogy a nyugat-európai mezőgazdasági rendszerek modelljének kiterjesztése nem vette figyelembe a közép- és kelet-európai agrárrendszerek sajátosságát, a különböző történelmi és társadalmi változásokat követően. A mezőgazdaság, mint a vidéki gazdaság kiemelkedő ágazata, legtöbb esetben nem a helyi valóságnak megfelelően volt kezelve, aminek következtében bizonyos tevékenységeket nem támogattak kellőképpen vagy a földek paragon hagyását idézték elő. A fejlesztési politikák a nagy cégek érdekeit támogatták a kisvállalkozással szemben és arra törekedtek, hogy a vidék sokszínűségét megszüntessék, megfosztva azt a tartós fejlődés lehetőségétől. Azon állítást, miszerint a nagy mezőgazdasági kitermelések jólétet képesek biztosítani a vidéki közösségek számára, Romániában az a tény cáfolja meg, hogy a legnagyobb mezőgazdasági térségek mutatják a szegénység legnagyobb fokát. A kistérségi mezőgazdasági vállalkozások megadóztatása annak figyelembe vétele nélkül, hogy a romániai agrártámogatások 3-4-szer alacsonyabbak, mint a nyugat európai országokban, a vidékfejlesztés-

tés szempontjából egyáltalán nem bizonyultak helyes intézkedésnek. Mindezekon túl kíválik, hogy időben és arányai tekintetében, a fejlesztés felelőssége minél inkább áthárult a helyi közösségekre, amelyek utóvégre a fejlesztési folyamatok tulajdonképpeni haszonélvezői voltak.

Bevezetés

A LEADER megnevezés a francia eredetű rövidítésből ered (LAISON ENTRE ACTION DE DEVELOPEMENT RURAL) és olyan mozgósítási és támogatási módszert feltételez, amely a vidéki közösségek fejlesztésével foglalkozik.

Románia területén elhelyezkedő vidéki közösségek könnyen tapasztalható hiányosságokkal küszködnek, még egy átlagos mezővároshoz képest is. Ezek a különbségek leginkább az egészségügy, az oktatás, a kultúra, a gazdasági fejlődés és az infrastruktúra szintjén tapasztalhatóak. A differenciák enyhítésének stratégiáját az Európai Unió következőképpen foglalta össze: *„olyan fejlesztési stratégiák kidolgozása és gyakorlatba ültetése a helyi közösségek által, amelyek kiinduló pontja a helyi szinten meghatározott szükségletek összessége”¹*. Ebből kifolyólag startol 1991-ben a LEADER program, mint válasz a vidéki közösségek igényeire.

1991 előtt az Európai Unió Közös Agrárpolitikája (KAP) kizárólag mezőgazdasági kérdésekkel foglalkozott. A LEADER kezdeményezés megjelenése után a Vidékfejlesztési Politika a KAP szerves részét képezi. Az újonnan létrehozott politikan belül dolgozták ki az Európai Unió vidéki közösségeit érintő tartós fejlesztési programot, olyan problémák kezelésével, amelyek a kistérségek legfontosabb gazdasági és szociális aspektusait érintik. Egy ilyen stratégia kidolgozása minden szempontból indokolt volt, hiszen az adott esetben az Európai Unió lakosságának fele rurális környezetben élt. A LEADER indítása egyúttal lehetővé tette a falusi közösségek számára azon eszközökhöz való hozzáférést is, amelyek révén beleavathozhattak az őket érintő döntések hozatalában (LEADER megközelítés: egy elemi útmutató, 2006).

1991 és 2006 között 3 LEADER generáció létezett, miként az alábbi táblázatból kiderül. Ebben az időközben az Európai Unió tagállamai autonóm módon ültethették gyakorlatba a programot, az EU célirányos finanszírozásával. (LEADER megközelítés: egy elemi útmutató, 2006).

---

¹ <http://galtinutulhaiducilor.ro/despre-noi/>, 2018

1. táblázat: LEADER program első fázisban

LEADER kezdeményezések	Helyi Akciócsoport az EU szintjén	Lefödött terület	EU finanszírozása
LEADER 1 1991-1993	217	376.000 km ²	442 millió euró
LEADER 2 1994-1999	906	1.375.144 km ²	1.755 millió euró
LEADER + 2000-2006	893	1.577.386 km ²	2.105,1 millió euró

Forrás: LEADER megközelítés: egy elemi útmutató, 2006

2007-től a LEADER szerves részét képezte az Európai Unió Vidékfejlesztési Politikájának, a tagállamok szerinti finanszírozás az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapjából (EMVA) történt.

A LEADER program gyakorlatba ültetése, a következő alaptulajdonságokkal számolt: (LEADER megközelítés: egy elemi útmutató, 2006):

1. *Vidékre irányított fejlesztési stratégia* - kis, homogén terület létezését feltételezi, amelyet szociális kohézió, erős hagyományőrzés, identitás-szellem, közös elvárasi horizont jellemez. Olyan térség, amely a vidékfejlesztési politika gyakorlatba ültetésének célját képezheti;
2. *A lentről felfelé történő kezdeményezés (bottom-up)* – feltételezi a helyi lakosok részesedését a döntéshozatalban, a fejlesztési stratégiák kidolgozásában, valamint a közösség prioritásainak meghatározásában;
3. *A közéleti és magánszféra közös tevékenysége* – a Helyi Akciócsoport szintjén a partnerség feltételeként kezeli, hogy a csoportok azonosítják és gyakorlatba ültetik a fejlesztési stratégiákat, elfogadják a támogatás juttatásával kapcsolatos rendeleteket, és a helyi közösség igényeinek fontossági sorrendjéhez igazítják azokat;
4. *Az újítások könnyítése* – lehetővé teszi a Helyi Akciócsoportok kiszállását a vidéki területekre, informáló kampányok lebonyolítását, illetve új módszerek alkalmazását a problémák megoldása érdekében;
5. *Integrált és több szektorra kiterjedő tevékenységek* - a vidékfejlesztési stratégiáknak egyidejűleg több területet kell lefedniük, aminek következtében különféle tevékenységi szektorokat integrálnak;

6. *Elérhetőségek meghatározása a hálózaton belül* – olyan eszköz, mely lehetővé teszi a tapasztalatcserét, az újítások elterjedését, a vidékfejlesztéssel elsajátított tapasztalatok gyakorlatba ültetését;
7. *Együttműködés* – valamelyik Helyi Akciócsoport közös projektet hajt végre egy másik LEADER csoporttal, vagy másik régióban, tagállamban, akár harmadik országban hasonló eljárási módot alkalmazó csoporttal.

A LEADER program gyakorlatba ültetése Romániában egybeesik az ország Európai Unióhoz való csatlakozásával és különálló tengelyként (4. tengely), a Nemzeti Vidékfejlesztési Program integrált részeként működött. Szükségesnek bizonyult egy országos szintű vidékfejlesztési program gyakorlati kivitelezése, mivel Lengyelországot követően, Románia a második állandó vidéki lakossággal rendelkező tagállam. Az elmúlt 5 évben a Román Nemzeti Statisztikai Hivatal adatai szerint a városi és vidéki lakosság közötti aránykülönbségek 12-13% körül forogtak, a teljes lakossághoz viszonyítva. A LEADER tengely kezdeményezésének gyakorlatba ültetése 2006-ban kezdődött el, amikor a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium egy 120 főből álló, mikro regionális térségekből származó csapatot választott ki a LEADER típusú tevékenységek megvalósítása érdekében (Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013).

2. táblázat: A 4. tengely célkitűzései

1. Általános célkitűzések	<i>A vidékfejlesztési kezdeményezések elindítása és működtetése</i>
2. Stratégiai célkitűzések	<i>A területek belső eredetű lehetőségeinek kiaknázása A helyi kormányzás javítása</i>
3. Specifikus célkitűzések	<i>A helyi közösségek részvétele a vidékfejlesztési folyamatokban, az újító tevékenységek felkarolása Együttműködések ösztönzése helyi szereplők és más közösségek tagjai közt. Partneri kapcsolatok kialakítását megcélzó indíttatások, a vidékfejlesztési stratégiák gyakorlatba ültetésének előkészítése és támogatása.</i>

Forrás: Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium, 2013

A LEADER tengely alapvető célkitűzései lépésről lépésre lettek kidolgozva, a kezdeti tevékenységek fő irányultsága a szervezési problémák megoldásában rejlett.

A LEADER program tulajdonképpen 2011-ben debütált, a számszerinti 81 Helyi Akciócsoport létrehozásával, amelyekhez egy évvel később újabb 82 akciócsoport társult. A 2014-2020 költségvetési keret kezdetén (2015-ben) újabb 76 akciócsoport alapult meg, így jelenleg Románia területén 239 szervezet működik.

A LEADER tengelyen belül működő akciócsoportok területi egységeit községek és falvak képezték, de részt vehettek olyan kevésbé fejlett városok is, amelyek népessége nem haladta meg a 20 000 főt, míg gazdasági termelésük főként agrártevékenységekre szorítkozott. Bizonyos akciócsoportokhoz egyetlen város tartozhatott, kivételes esetekben csatlakozhatnak több kisvárosi szintű település (az egyetlen ilyen példa jelenleg Temes megyében van), viszont a városok lakosságának a száma nem haladhatta meg az akciócsoport összlakosságának 25%-át.

A döntéshozó hatóság minden akciócsoport esetében a privát szektor és a civil társadalom képviselőiből állott, akik létszámszerűen meghaladták az 50%-ot úgy, hogy a testületen belül az állami szektor képviselőinek száma 50% alá csökkent.

3. táblázat: Egy akciócsoport megalakulásához szükséges kritériumok

1. Partneri kapcsolat összetétele	<i>az akciócsoportok kiegyensúlyozott, jól meghatározható és jól képviselt partneri kapcsolatokat kellett, hogy létrehozzanak, ahol mindhárom szektor (állami, privát, civil) jelenléte szükségeltetett. Azon csoportok élveztek elsőbbséget, melyek minden szociális szintet képviseltettek (fiatalok, nemzeti kisebbségek, nők, stb.)</i>
2. Terület	<i>a kiválasztásban azon akciócsoportok részesültek előnyben, amelyek lakossága 30 000 és 70 000 között volt, a kevésbé fejlett zónák, a kevésbé iparosított területek, a megyeközi együttműködést előmozdító kistérségek.</i>
3. Helyi stratégiák minősége	<i>azon stratégiák részesültek előnyben, amelyek minden szociális szintet átfogó újító jellegű tevékenységeket működtettek.</i>

Forrás: http://leader-romania.ro/index.php?pag=leader_pndr, 2016

2007-2013 között, az egyéni stratégiák gyakorlatba ültetésére irányított maximális összeg elérte a 2.856.791,72 eurót, míg a következő költségvetési keretben az akciócsoportok számának növekedésével a felső határ értéke 2.594.142,26 euróra csökkent.

Módszertan

Jelen tanulmány célja választ adni arra, milyen gazdasági-szociális fejlesztési hatása van a LEADER programnak bizonyos kistérségen belül. Az esettanulmány elvégzésének érdekében a *kvantitatív kutatási módszert* alkalmaztam és azon belül a dokumentum elemzést. A tanulmányhoz kapcsolódó információkat az ATBN akciócsoport ügyfélszolgálatára bocsátotta rendelkezésemre. A felhasznált adatok alapján egyszersmind választ próbálok találni a bevezetésben megfogalmazott kérdésekre.

Esettanulmány

Brassó megye észak-keleti része kevésbé fejlett a terület, térség többi részéhez képest. A mikro-régió fejlesztése érdekében Brassó megye alapokat hívott le a 2009-ben Fenntartható Fejlesztési Ügynökség által finanszírozott megyefejlesztési-tervezet programból. Ebben az összefüggésben született meg a vidékfejlesztést támogató állami-civil/privát partneri kapcsolat, amit 2010-ben első lépésként az Észak-Brassó Erdély Egyesületet megalapítása követett. A fejlesztési ügynökség által elfogadott stratégia alapján a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium akciócsoportként jóváhagyta az egyesület működését, aminek következtében 2011-ben létrejött az Észak-Brassói Erdélyi Egyesület Helyi Akciócsoport.

A kistérség ipari szempontból kevésbé fejlett. A kommunizmus utáni időszak negatívan hatott ki a térségre, hiszen minden bányát és majdnem minden gyárat bezártak. Az egyetlen ma is működő nagy termelőképes egység az Olthévízi cementgyár, amely a francia LAFARGE társulat alegysége; ezen kívül, Kóhalomban három kisméretű bútorgyár működik, egy szőnyeggyár, valamint a zeolitgyár. A térség lakosságának nagy része mezőgazdaságból, fakitermelésből, turizmusból és másféle kisvállalkozásból biztosítja a megélhetést, a fiatalok elvándorlása pedig napirendi esemény. Említeni való, hogy a térség tizenhárom településéből, nyolc (Alsórákos, Apáca, Ágostonfalva, Homoród, Szászmagyaros, Ürmös, Tyúkos és Ungra) település lakóinak az emberi fejlettségi indexének (Human Development Index - HDI) értéke legfeljebb 55 a 100-ból.

1. ábra: Az ATBN által lefödött kis térség

Forrás: www.galatbn.ro, 2019

Az Észak-Brassói Erdélyi Egyesület Helyi Akciócsoport által lefödött teljes terület 1 178 km², amely a 2011-es népszámlálási adatoknak megfelelően 37.232 lakost számlált. Az akciócsoportot 12 község (Alsórákos, Apáca, Ágostonfalva, Szászbuda, Kaca, Olthévíz, Homoród, Zsiberk, Szászmagyarós, Ürmös, Tyúkos, Ungra) és Kőhalom város alkotja, ahol a szervezet székhelye működik.

A 2007-2013-as költségvetési időszak alatt az akciócsoport rendelkezésére 2.800.000 euró állott. Ebből az összegből körülbelül 570.000 eurót a szervezet működtetésének költségeire, 2.230.000 eurót pedig a kidolgozott stratégia gyakorlatba ültetésére fordítottak. A projektek kivitelezése érdekében az első csatlakozás utáni költségvetési időszakban 5 intézkedést használtak fel a LEADER tengely keretéből (www.galatbn.ro, 2016): 41-121 – *mezőgazdasági kitermelések modernizálása*; 41-312 – *kisvállalkozások alapítása és fejlesztése*; 41-313 – *turisztikai tevékenységek fenn-
dítése*; 41-322 – *az alapvető szolgáltatások fejlesztése, a helyi örökségek értékesítése*; 421 – *együttműködési projektek kivitelezése*. A következő költségvetési keretben bevezettek két további intézkedést, a célkitűzések megnevezését pedig megváltoztatták (www.galatbn.ro, 2020): M1/2A – *a mezőgazdasági üzemek korszerűsítése, a feldolgozás és a helyi marketing fejlesztése*; M2/2B – *fiatal gazdák és a kisgazdaságok fejlesztése*; M3/6A – *a nem mezőgazdasági jellegű tevékenységek diverzifikációja*; M4/6A – *a nem mezőgazdasági tevékenységek korszerűsítése*; M5/6B – *a helyi örökség, az alapszolgáltatások és a kisléptékű infrastruktúra újjáélesztése az akció-*

csoport által lefödött térségben; M6/6B – befektetések a társadalmi infrastruktúrába és a kisebbségi integrációba; M7/1B – a részvénytőke konszolidációja.

Első lépésként az akciócsoport munkatársai informáló jellegű tájékoztatókat tartottak mind a 13 településen, bemutatták a finanszírozási lehetőségek, 2013 tavaszán pedig aláírták az első finanszírozási szerződés.

A kohéziós alapok hatékonyabb felhasználásának érdekében a román hatóságok megkapták az Európai Bizottság jóváhagyását a határidők meghosszabbítása vonatkozásában. Ennek értelmében, a kezdeti 7 évet meghosszabbították még 2 évvel, így az akciócsoportok 2015 végéig vitelezhették ki pályázataikat.

A 2014-2020-as költségvetési időszak alatt 2.548.326,41 eurót bocsátott a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium az akciócsoport rendelkezésére. Ebből az összegből 509.665 eurót a szervezet működtetésének költségeire, 2.038.661,41 eurót pedig a kidolgozott stratégia gyakorlatba ültetésére fordítottak. Az ATBN akciócsoport úgy döntött, hogy a 2.038.661,41 euróból 319.251,6 eurót egy bicikli út megvalósítására, a megmaradt 1.719.409,81 eurót pedig más pályázatokra fordít.

Mindkét fejlesztési stratégiában a hangsúlyt a turizmus, a mezőgazdaság és az alapvető szolgáltatások fejlesztésére, valamint a kisvállalkozások fellendítésére fektették. Ez volt a követendő irányvonal, mivel a térségben gyakorlatilag ipar nem létezik.

4. táblázat: Pályázati összegek felosztása évek szerint

Évek	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
2013	586.392	334.762	251.630
2014	1.557.946	1.234.258	323.688
2015	401.345	375.833	25.512
2017	340.000	340.000	0
2018	905.433,44	829.233,31	76.200,13
2019	402.253,88	377.300,14	24.953,74
2020	172.906,36	172.906,36	0

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

A fenti táblázat a megnyert pályázatok összértékét tartalmazza, az EMVA és az önrész képező összegekre lebontva. Látható, hogy a 2007-2013 időközben az önrészek aránya jóval magasabb, mint a 2014-2020 ciklusban. Az első évben az EMVA/önrész arány 57,08%-42,92%, 2014-ben ugyanaz az arány 79,22%-20,78%, míg 2015-ben 93,64%-6,36%. Az első pályázati ciklustól számítva évről-évre csökkent az önrészek értéke, az EMVA által lefödött összegek értéke pedig növekedett. A második pályázati ciklusban kétszer is előfordul a 100%-0% arány. 2018 és 2019-ben pedig az önrészek által lefödött összegek 10% alatt maradtak. 2018-ban 91,58%-8,42%, 2019-ben 93,79%-6,27% arány állapítható meg.

**5. táblázat: Pályázati összegek felosztása intézkedések szerint
a 2007-2013 költségvetési időszakban**

Intézkedések	Kivitelezett pályázatok száma	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
41-312	5	400.686	284.177 (70,92%)	116.509 (29,08%)
41-313	5	785.284	481.572 (61,32%)	303.712 (38,68%)
41-322	12	1.178.430	1.079.983 (91,64%)	98.447 (8,36%)
41-121	2	155.820	73.658 (47,27%)	82.162 (52,73%)
421	1	25.463	25.463 (100%)	

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

Az 5. táblázat a pályázatokat intézkedések szempontjából rendszerezte. Látható, hogy 2007 és 2013 között minden intézkedésen belül volt kivitelezett pályázat. A legtöbb pályázat és a legnagyobb pénzüsszeg a 41-322 intézkedés alatt futott és az alapvető szolgáltatások fejlesztését foglalta magába. 5-5 pályázat a 41-312 és a 41-313 intézkedésen belül volt lebonyolítva, ezek által a mezőgazdaságot és a kisvállalkozásokat fejlesztették. Két pályázatot a 41-121 intézkedésen belül futtatnak le, ezek által is a mezőgazdaságot fejlesztették. A 421 intézkedésen belül egyetlen együttműködéssel kapcsolatos pályázatot bonyolítottak le, az ATBN akciócsoport rendezvénysorozaton belül.

**6. táblázat: Pályázati összegek felosztása település, köz és magánszféra szerint
a 2007-2013 költségvetési időszakban**

Község	Szféra	Kivitelezett pályázatok száma	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
Apáca	Közszféra	1	121.302	121.302	-
Szászbuda	Közszféra	2	257.051	236.131	20.920
	Magánszféra	4	559.420	285.416	274.004
Kaca	Közszféra	1	157.358	127.029	30.329
	Magánszféra	2	155.820	73.658	82.162
Olthévíz	Közszféra	1	154.672	154.672	-
	Magánszféra	1	61.578	34.802	26.776
Homorod	Közszféra	3	255.140	199.567	55.573
	Magánszféra	1	96.292	67.404	28.888
Zsiberk	Közszféra	2	168.407	151.434	16.973
Szászmagyarós	Közszféra	2	162.380	162.380	-
	Magánszféra	2	222.800	167.960	54.840
Ürmös	Közszféra	1	42.780	42.780	-
Román Tyúkos	Közszféra	1	105.220	94.855	10.365
ATBN Akciócsoport	Közszféra	1	25.463	25.463	

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

A táblázat alapján megállapíthatjuk, hogy az ATBN akciócsoport által lefödött területen belül mely közösségek nyertek el legalább egy pályázatot, valamint az is megállapítható, hogy a három nagy szektor közül (köz, magán és civil), melyekben volt megnyert pályázat a 2007-2013 periódusban. Megfigyelhető, hogy a 2007-2013 periódusban Bunestien volt a legtöbb kivitelezett pályázat, szám szerint 7, ebből 4 a magánszektorban, 3 pedig a közszférában². Szászmagyaróson és Homoródon 4-4 kivitelezett pályázat volt, az előbbi községben 2-t a magánszférában és 2-t a

² Jelen esetben a közszféra alatt, polgármesteri hivatalokat értünk.

közsférában bonyolítottak le, míg Homoródon 1 a magán-, illetve 3 a közsférára irányult. Kacán 3 pályázat volt kivitelezve, ebből 1 a köz-, illetve 2 a magánszférában. Zsiberken és Olthévízen 2-2 kivitelezett pályázat volt az említett periódusban, Zsiberken mindkét pályázatot a polgármesteri hivatal nyerte meg, míg Olthévízen egyet a magánszektorban és egyet a közsférában bonyolítottak le. 3 községben, Apácán, Ürmösön és Román Tyúkoson a polgármesteri hivatalok nyertek pályázatot, az utolsó pályázat kivitelezője az ATBN akciócsoport volt a 2007-2013 költségvetési időszakon belül.

**7. táblázat: Pályázati összegek felosztása köz és magánszféra szerint
a 2007-2013 költségvetési időszakban**

Szféra	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
Közsféra	1.449.773	1.315.613 (91,74%)	134.160 (8,26%)
Magán- szféra	1.095.910	629.240 (57,41%)	466.670 (42,59%)

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

A fenti táblázatból a két nagy szektorban lehívott pénzösszegeket mutatja. Megfigyelhető, hogy a közsférában jóval kisebb az önrész a magánszférához képest, ahol majdnem fele-fele arány állapítható meg.

**8. táblázat: Pályázati összegek felosztása intézkedések szerint
a 2014-2020 költségvetési időszakban**

Intézkedések	Kivitelezett pályázatok száma	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
M3/6A	11	650.000	650.000 (100%)	
M2/2B	9	345.000	345.000 (100%)	
M1/2A	4	335.433,44	259.203,31 (77,27%)	76.200,13 (22,73%)
M5/6B	6	290.610,36	290.610,36 (100%)	
M4/6A	2	199.549,88	174.596,14 (88,37%)	24.953,74 (11,63%)

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

A 8. táblázatban a pályázatokat intézkedések szerint rendszereztem. Megfigyelhető, hogy a 2014-2020 költségvetési időszakban 5 intézkedés keretén belül érkeztek be pályázatok. Szám szerint több pályázat érkezett be a 2007-2013-as periódushoz képest. A legtöbb pályázat az M3/6A intézkedésen belül volt kivitelezve, szám szerint 11. Látható, hogy mind a 11 pályázat 100% finanszírozásban részesült, de az összegeket nem fordították a mezőgazdasági kisvállalkozások fejlesztésére. Az M2/2B intézkedés által a fiatal gazdák vállalkozásaikat támogatták. Megállapítható, hogy az M2/2B intézkedésen belül minden pályázó is 100% finanszírozásban részesült. Az M5/6B intézkedésen belül 6 pályázat volt pozitívan elbírálva, mindegyik szintén 100%-os támogatásban részesült. M5/6B intézkedés a helyi alapvető szolgáltatások fejlesztését célozta meg, de a célkitűzések megvalósítására fordított költségvetései keret, jóval alul maradt az előző periódushoz képest. Az M1/2A intézkedésen belül 4 pályázat volt kivitelezve, ezek a meglévő mezőgazdasági üzemeket fejlődését próbálták támogatni. Az M4/6A intézkedés keretében, két kivitelezett pályázattal próbáltak előmozdítani a nem mezőgazdasági jellegű vállalkozások fejlődését. Esetükben önrészesedés állapítható meg.

9. táblázat: Pályázati összegek felosztása település, köz és magánszféra szerint a 2014-2020 költségvetési időszakban

Község	Szféra	Kivitelezett pályázatok száma	Pályázatok összege	Az EMVA által lefedött összegek	Önrészek által lefedett összegek
Alsórákos	Közfzféra	1	23.219,7	23.219,7	
	Magánszféra	4	220.000	220.000	
Apáca	Magánszféra	4	190.000	190.000	
Szászbuda	Magánszféra	9	559.549,88	534.596,14	24.953,74
Kaca	Közfzféra	1	29.205,66	29.205,66	
	Magánszféra	3	231.593	184.876	46.717
Olthévíz	Közfzféra	1	28.221	28.221	
	Magánszféra	1	40.000	40.000	
Homorod	Magánszféra	3	135.000	135.000	
Zsiberk	Közfzféra	1	63.490	63.490	

Község	Szféra	Kivitelezett pályázatok száma	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
Szász-magyarós	Közszféra	1	28.770	28.770	
	Magánszféra	1	83.330	74.970	8.330
Ürmös	Közszféra	1	117.704	117.704	
Ungra	Magánszféra	1	70.510,44	49.357,31	21.153,13

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

Az előző költségvetési periódushoz hasonlóan, Szászbudán volt a legtöbb kivitelezett pályázat, szám szerint 9, ezeknek az értéke pedig meghaladta a fél millió eurót – amint a fenti táblázatból kivehető, ezek mindegyike vállalkozásokat segített elő. A 2014-2020 periódusban Alsórákos is számolt 5 kivitelezett pályázattal, ezekből egyet a polgármesteri hivatal nyert meg, négyet pedig a kisvállalkozók. Apácán és Kacán 4-4 pályázat nyert finanszírozást, melyből 7 vállalkozások megalakulását-, illetve fejlesztését szolgálta. Homoród 3 pályázatot tudhatott magának, mindhárom a magánszektor fellendítését szolgálta. Olthévízen és Szászmagyaróson 2-2 pályázat volt kivitelezve, ezekből 1-1 a köz-, ugyanannyi a magánszféra fejlesztését segítette elő. Zsiberkről, Ungráról illetve Ürmösről 1-1 pályázat volt finanszírozható. Az első két településen a vállalkozások fejlesztését szolgálták, Ürmösön pedig a közszféra fejlesztését segítették elő.

10. táblázat: Pályázati összegek felosztása köz és magánszféra szerint a 2014-2020 költségvetési időszakban

Szféra	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
Közszféra	290.610,36	290.610,36 (100%)	
Magánszféra	1.529.983,32	1.428.799,45 (93,39)	101.153,87 (6,61)

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

A 10. táblázatban megállapítható, hogy az előző költségvetési periódushoz képest, a 2014-2020 periódusban jelentősebb összeg (duplájánál is több) irányult a helyi gazdaság fejlesztésére, a polgármesteri hivatalok pedig jóval kevesebb pályázatot nyertek meg az előző időszakhoz viszonyítva.

11. táblázat: Pályázati összegek felosztása fejlesztési szektorok szerint a két költségvetési időszakban

Fejlesztési szektor	Kivitelezett pályázatok száma	Pályázatok összege	Az EMVA által lefödött összegek	Önrészek által lefödött összegek
Turizmus fejlesztése	14	1.194.452	916.494	277.958
Mezőgazdaság fejlesztése	14	821.253,44	662.891,31	158.362,13
Kis vállalkozások fejlesztése	9	635.650,88	504.147,14	131.503,74
Az alapvető szolgáltatások fejlesztése	21	1.714.920,36	1.580.760,36	134.160

Forrás: Saját számítások a szerző által készített adatbázis szerint

Az utolsó táblázatban a pályázatokat és az összegeket fejlesztési szektorok szerint rendszereztem. Mind a szám szerinti mennyiség, mind az lehívott összegek szempontjából az alapvető szolgáltatások fejlesztésére fordították a legtöbb pénzforrást, ami véleményem szerint helytálló, hiszen a környékbeli falvak a legalacsonyabb fejlődési szintet mutatták, de azt is hozzáfűzném, hogy a lebonyolított pályázatokkal sem érték el jelentős változást. Ami a helyi gazdaság (turizmus, mezőgazdaság, illetve kisvállalkozások) fejlesztését illeti, véleményem szerint a pályázatok hatékonyak voltak. Sok olyan kisvállalkozás jött létre, amelyeket kerethiány okán nem tudtak volna fenntartani vagy fejleszteni.

A pályázatok értékelése szempontjából fontos megemlíteni, hogy minden pályázati kiírás rendelkezett útmutatóval, a pályázatokat zsűri pontozta, értékelési rács szerint. Azt is hasznos tudatni, hogy a programok és projektek finanszírozásának típusát, a társfinanszírozásra (önrészre) vonatkozó követelményeket, mind központi szinten határozzák meg.

Következtetések és fejlesztési javaslatok

Az elemzésből kiderült, hogy a két költségvetési ciklusban 58 finanszírozási szerződést írtak alá, ezekből az összes megvalósult. Az aláírt szerződések összértéke 4.366.276,68 euró volt, amelynek 83,92%-a (3.664.292,81) az EMVA-ból származott, a fennmaradó 16,08%-ot (702.583,87) kedvezményezettek viselték. A pályázatok kivitelezésével sikerült 46 új munkahelyet teremteni, 23-at a 2007-2013 periódusban, 23-at pedig a 2014-2020 ciklusban.

A polgármesteri hivatalok teljes mértékben éltek a pályázati lehetőségekkel, pénzüsségeket hívtak le a közszolgáltatások színvonalának emelésére, valamint a kulturális központok korszerűsítésére. Ezek a beruházások a LEADER program nélkül nem valósulhattak volna meg, mert a községek prioritásként kezelték az infrastrukturális, a vízellátással, a szennyvízelvezetéssel és a szeméttárolással kapcsolatos problémákat, de a más nemzeti operatív programok (pl. Regionális Operatív Program) esetében sokkalta nehezebbnek bizonyult összegeket lehívni tekintettel arra, hogy a legtöbb vidéki polgármesteri hivatal nem rendelkezik megfelelő költségvetéssel az önrész kielégítésére, valamint kellőképpen felkészült humán erőforrással. Számtalan példa van arra, hogy valamelyik közhivatal pályázatot nyert egy nagy operatív program keretén belül, de nem bírt elegendő pénzforrással az önrész finanszírozásához.

A LEADER program előnyösnek bizonyult a magánbefektetők számára, mivel helyi szinten tudtak projekteket kidolgozni és megvalósítani. A fent említett támogatások nagy része nem valósulhatott volna meg, ha nem kíséri a lentről felfelé történő kezdeményezés. A turisztikai beruházásokra, pontosabban a panziók építésére azért volt szükség, mert a kistérség nagyszámú turista látogatja (számtalan turisztikai látványosság található: a kőhalmi vár, az UNESCO-s területnek nyilvánított Szászfehéregyháza, az alsórákosi Sükösd-Bethlen Várkastély, az ugyancsak alsórákoson elhelyezkedő Geológiai Komplexum, a környező falvak erődtemplomai). 2011-ig csak 3-4 panzió működött, a LEADER programnak köszönhetően további 8 épült. A mezőgazdaság terén is hasznosnak ítélem meg a LEADER stratégiát, mert a kisgazdák számára is biztosítottak lehetőséget arra, hogy fejlesztéseket hajtsanak végre vállalkozásaikon belül.

Úgy gondolom, hogy a LEADER jellegű programokra igény lesz a jövőben is, mivel a kistérségnek szüksége van a további gazdasági fejlesztésre. Véleményem szerint a következő költségvetési időszakban az ATBN akciócsoportnak a megkezdett

vonat (turizmus, mezőgazdaság, kisvállalkozások) további fejlesztési stratégiáit kell kidolgoznia. A közhivataloknak tudatosítaniuk kell, hogy csak szövetkezve lesznek képesek olyan projekteket kidolgozni, amelynek hatékonyan mozdítják elő a térség fejlődését. Olyan pályázatokra gondolok, melyek megoldanák a hulladékszállítás és tárolás problémáját, mert minden község küzd ezzel a nehézséggel, és egy ilyen jellegű pályázat csak együttműködés követően lesz megvalósítható. Fontosnak találom továbbá, hogy az ATBN akciócsoport nagyobb erőfeszítéseket tegyen a helyi lakosság tájékoztatása érdekében. Megítélésem szerint a kistérség lakosságának 85-90% nem hallott sem a LEADER programról, sem az ATBN akciócsoportról. Szükséges lenne olyan kommunikációs csatornákat találni, amelyeken keresztül az információk mind az idősebb, mind a kevésbé képzett emberekhez egyaránt eljutnak. A pályázatok népszerűsítésre érdekében megoldás lehetne helyiek és pályázatokban résztvevők közti találkozók megszervezése, ami felkeltethetné az emberek érdeklődését az ilyen jellegű finanszírozások iránt.

A civil szféra hiányát jelentős negatívumnak ítélem meg. Amint a táblázatokból kivehető, egyetlen pályázat sem érkezett be nonprofit szervezet részéről. A jövő tekintetében mindenképpen fontosnak tartom, hogy külön intézkedés legyen fenn tartva ennek az ágazatnak, amit központi szinten kell eldönteni.

Szakirodalom

Stănică, V. (2016): *Probleme strategice de dezvoltare în mediul rural din Transilvania*, Revista Transilvană de Științe Administrative, Cluj-Napoca.

Mihalache, F. (2013): *O analiză critică asupra dezvoltării agriculturii și zonelor rurale, pe baza PNDR 2007-2013*, Calitatea vieții.

Európai Bizottság, *LEADER megközelítés: egy elemi útmutat*, [Online] elérhető a: http://taranasaudului.ro/vechi/pdf/leader_approach_ro.pdf, utoljára látogatva 12.12.2020

Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Minisztérium, *Nemzeti Vidékfejlesztési Program, megerősített változat, 2013*, [Online] elérhető a: http://www.madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/PNDR_2007-2013_versiunea-consolidata-nov2013.pdf, utoljára látogatva 05.01.2021

Ținutul Haiducilor Akciócsoport, [Online] elérhető a: <http://galtinutulhaiducilor.ro/despre-noi/>, utoljára látogatva 20.11.2020

ATBN Akciócsoport, [Online] elérhető a: <http://www.galatbn.ro/>, utoljára látogatva 24.01.2021

LEADER ROMANIA, [Online] elérhető a: http://leader-romania.ro/index.php?pag=leader_pndr, utoljára látogatva 21.11.2019

Abstract

In Romania the LEADER program is considered successful if we look at the percentage of the amount of money. But what if we try to analyze the effects of economical-social development of the program? Is this program successful from this point of view too? They are trying to apply an organized development direction with the tender sor this are working chaotic like?

The present study' object is to fulfill an analysis to find out the answers to these question. To work out this study I will investigate the data from ATBN action group of Brasov County from beginning to 2020.

Keywords: LEADER program, rural development, ATBN action group